

יום העצמאות - מזמור שיר ליום עצמאותנו

הרב יואל בן נון

מזמור ק"ז בתהילים, הפותח את החלק החמישי של הספר לפי חלוקת המסורה, נאמר ע"י עדות המזרח בפסח, ותוקן ע"י הרבנות הראשית בראשותם של הרב הרצוג והרב עוזיאל להיאמר בפתיחת תפילות ליל יום העצמאות. הרב יואל בן-נון, במאמרו "שיר מזמור ליום עצמאותנו", טוען כי הרבנות הראשית עם קום המדינה רק חשפה את כוונתו המקורית של משורר התהילים, שיעד מזמור זה, כשיר נבואי, לכבוד עצמאותה של מדינת ישראל כמדינת קיבוץ גלויות.

בפתיחת המזמור מתייחס המשורר ל"גאולי ה' אשר גאלם מיד צר", ומייד מפרש את הגאולה אליה הוא מתכוון: "מארצות קבצם" - קיבוץ גלויות המוני. בכל ימי עם ישראל ובכל תולדות העולם, מעולם לא היה קיבוץ גלויות המוני במימדים עליהם מדבר המזמור. ממצרים ומבבל יצאו בני ישראל בקבוצה אחת ובכיוון אחד, ולא מארבע כנפות הארץ, או באניות דרך ים. רק בקיבוץ הגלויות האחרון, זה של התנועה הציונית, התגשמה הגאולה האמורה במזמור בכל עוצמתה: קיבוץ גלויות מארבע כנפות הארץ, בנתיבי המדבר, במטוסים ובאניות בדרך הים.

מרכזו של המזמור מתאר ארבעה סוגים שונים של "גאולי ה' אשר גאלם מיד צר": 'התועים במדבר', "ישבי חשך וצלמות", "ויגיעו עד שערי מות" ו"יורדי הים באוניות". מסתבר, שהמזמור מבקש לתאר באופן זה את ההולכים בדרך הגאולים: את אותם מאות אלפים שהתקבצו מארצות העולם - מתימן, מאתיופיה ומאירופה - ועלו לארץ בדרכי המדבר, בשיירות אוויריות ובאניות המעפילים. אלו הם "גאולי ה'", שצריכים עתה להודות.

מקום מיוחד במזמור תופס סיפורים של אלו שלא הלכו בדרך הגאולים ונתרו בגלות. קשה לומר זאת; הגרון חנוק, הלב ממאן, אך אין מנוס. משורר התהילים, שכתב פרקים אלו, ודאי ראה בחזונו מחנות מוות נוראים, "חשך וצלמוות" ו"שערי מוות". אלו התקיימו בדמות מחנות המוות של הארורים הנאצים ימ"ש ושל הקומוניסטים ימ"ש - מחנות השמדה וגולאגים מלאים בהמוני אדם שלאסונם לא הלכו בדרך קיבוץ הגלויות. מראות אלו, שהתממשו לנגד עינינו בצורה כה מזעזעת, צפו ועלו למול עיניו של המשורר כאשר כתב "ישבי חשך וצלמות, אָסְרִי עִנִי וברזל... כל אוכל תתעב נפשם, ויגיעו עד שערי מוות". המשורר התהילים לא תיאר את כל אלה שאבדו, שהושמדו ושנרצחו. הוא תיאר רק את הניצולים. אולי לא יכול היה, אולי לא רצה, ואולי גם אופק החזון הנבואי שבמזמור יש לו גבול, והמשורר לא יכול היה לחזות שואה שכזאת: "אפילו רוח הקודש ששורה על הנביאים, אינו שורה אלא במשקל" (ויקרא-רבה ט"ו, ב).

תיאור הגאולים העולים לארץ ישראל בדרך הים תופס מקום כפול במזמור ונפרש על פסוקים רבים, כדי ללמד על החשיבות המיוחדת של ההצלה בדרך זו. קיבוץ גלויות בדרך הים לא התרחש מעולם, והוא ייחודי לגאולה המתוארת במזמור - באמצעות אוניות המעפילים, המלאות בניצולי המחנות ובאודים מוצלים מאש, שעלו לארץ למרות כל הקשיים.

הצרה האחרונה המצפה לגאולים השבים אל מולדתם מתוארת בסיום המזמור באופן כללי: "וימעטו וישחו (=הושפלו) מעֶצֶר (=שלטון) רעה ויגונו". בניגוד לצרות הקודמות, משורר התהילים אינו מתאר את ההצלה מצרה זו, אלא רק מזכיר את הגאולה מהצרות הקודמות. כנגד אובדן הדרך של המנהיגים, מתאר המזמור את תגובתם של יחידי סגולה, היודעים להודות לה' על חסדו: "יראו ישרים וישמחו... ויתבוננו חסדי ה'".

לא קל להתבונן בחסדי ה'. אפילו משה רבינו, גדול הנביאים, שאל "למה זה שלחתיני" וביקש "הרגני נא הרג" כשראה משברים בתהליך הגאולה שנשלח להוביל. מזמור קיבוץ הגלויות - גם הוא מזמור קשה ומיוסר. אין בו גאולה של פחות מ-24 שעות, בדומה לתפיסת הגאולה המודרנית של תנועת חב"ד, אלא גאולה דומה ליציאת מצרים, שנמשכה 480 שנה עד בניין בית המקדש. בה' באייר תש"ח התקיים חזונו של משורר המזמור: בפעם הראשונה מאז ומעולם יכלה אונייה להיכנס, באופן חוקי ורשמי, לנמל חיפה, עם פליטי שואה ויהודים נרדפים מהעולם כולו. זהו חזון הגאולה של מזמור ק"ז, וזוהי פתיחתה של תפילת ערב העצמאות של המדינה היהודית המתחדשת בארץ ישראל. יהי רצון שנהיה ראויים לשיר את שירת הגאולה, שירת ישרים, ולדעת להתבונן חסדי ה'.